

Генералмајор ВЛАДО БАЈИЋ

НАПАД СТРЕЉАЧКЕ ДИВИЗИЈЕ НА ПЛАНИНСКОМ ЗЕМЉИШТУ

О утицају планинског земљишта на дејство трупа и о његовим основним карактеристикама већ је довољно писано у нашој војној штампи, те ћемо, прије но што пређемо на сам напад стрељачке дивизије, изнијети само основне закључке које треба имати у виду при студији ове теме:

1— Борба ће се врло ријетко водити на великим планинским висинама и оним комплексима планинског земљишта које је по свом створу, склопу и особинама тешко доступно. Уколико се борба буде водила и на таквом земљишту, то ће бити само борбе малих, специјално обучених и опремљених планинских јединица.

2— Највећи дио планинског земљишта доступан је, у већој или мањој мјери, за стрељачке јединице са одговарајућим ојачањима осталих родова војске.

3— Беспутност не значи и недоступност. Док су многе средње планине или извјесни њени дјелови врло проходни, дотле има много нижих, планинских рејона са великим кршевима, нагибима гребена и висова, стрминама и дубоким обалама планинских потока и ријека, тешко проходних за борбена средства са сточном и моторном вучом. Многи предјели који су беспутни нису истовремено и недоступни за борбена средства за вучу. То потврђују наша властита искуства, од којих, ради илустрације, наводимо слиједеће: Наши артиљерци, уз помоћ пјешадије, извучили су хаубице 100 мм из кањона Таре од Узлупа на висораван Љубишња (2238, југоисточно од Челебића) по пјешачкој стази која је врло брзо проширена. Други случај је пребацивање хаубица од Коврена — јужним падинама Љубишње преко Челебића ка Златном Бору, планинским гребеном изнад Таре висине до и преко 2000 м, по врло slabим путевима и стазама. Али то захтијева да све јединице буду обучене у обављању грубих инжињерских радова, ради савлађивања теже доступног земљишта.

4— Пошумљеност планинског земљишта, или извјесних његових предјела, ограничава осматрање, отежава организацију вапре и оријентацију при настапуњу; често пута отежава или спречава кретање ван путева, али у исто вријеме обезбјеђује запречавање, маскирање и изненађење.

5— Ненасељеност већег комплекса земљишта, поред отежавања снабдевања и смјештаја борачких дјелова, може имати негативан утицај и на организацију и функционисање санитарске службе.

6— Иако климатски услови могу знатно ометати борбу у планинама, ипак их не треба сматрати као непремостиве тешкоће. То је потврдило искуство у нашем Народноослободилачком рату. Од многобројних, наводимо само слиједећи примјер:

Наш противудар у Четвртој непријатељској офанзиви, фебруара 1943 године, извођен је преко планинског гребена Макљен, Кобила, Радуша, по снијегу од 1,3 м висине на појединим рејонима (Кобила, Радуша, Оглавак). У рејону Радуше насеља су била удаљена 10 и више км, а наше јединице слабо опремљене одјећом и обућом. У шестодневним борбама под таквим условима наше јединице постигле су сјајне резултате. Наравно, погрешно би било заборавити високе борбене и морално-политичке квалитете наших јединица, када се потсјећамо на њихове изванредне примјере борбених дејстава у току НОБ. Но, исто тако, погрешно је не рачунати са таквим квалитетима јединица наше Армије, руковођене истим руководством и истим циљевима, а у сваком случају, под много повољнијим условима евентуалних будућих дејстава. Климатски услови и атмосферске промјене, карактеристичне за планинско земљиште, поред негативног утицаја на борбена дејства, нарочито услјед опасности смрзавања и дубоког снијега у зимско доба, могу се ефикасно искористити и у борбене сврхе у циљу изненађења.

7— Концентрацију живе силе и борбене технике (што је карактеристично за савремени бој, нарочито на правцу главног напада и на релативно малом простору), при нападу на планинском земљишту и на одлучујућем правцу, поред осталог, условљавају и изазивају саме одлике планинског земљишта. Пошто је ефикасна употреба борбене технике, углавном, могућа дуж путева, долина и ширих гребена, често се срећемо са поставком да је борба на планинском земљишту уствари **борба за путеве**. Но, борба за путеве не значи само борбу за постојеће, него и за изградњу нових путева тамо гдје то потреба изискује, да би се расположива, борбена техника могла ефикасно употребити. Зато карактер планинског земљишта, сам по себи, намеће и условљава **борбу по правцима**, а борба за путеве — комуникације (постојеће и нове) треба да обезбједи употребу свих родова и садејство међу њима. Отуда, на планинском земљишту, често пута и поједине стазе могу имати огроман значај.

8— Добро осматрање је један од услова за успјешно вођење борбе. Заузимањем доминирајућих положаја обезбјеђује се не само добро осматрање и контрола долина и путева, већ и снажно дејство на непријатеља одозго наниже, а непријатељу се отежава маневар и извођење противнапада. Зато је борба у планинама првенствено **борба за доминирајуће положаје**.

9— Темпо наступања и напада на планинском земљишту много је спорији него у нормалним условима, услјед тешкоћа у савлађивању терена, а особито због израде нових или оправке постојећих путева и стаза за кретање борбене технике. Природно је да су због тога и дневни задаци јединица плићи.

10— Због обиља мртвих пространстава и тешког осматрања, нарочито у пошумљеним планинама, долази врло често до блиске борбе и изненађења.

11— Маневар у планини, макар и слабијим снагама, може имати велики утицај на исход борбе.

Организација напада стрељачке дивизије на планинском земљишту

Колико ће и каква средства ојачања добити од напада на планинском земљишту, зависи од задатка који рјешава у саставу стрељачког корпуса или самостално, тј. од важности правца на коме дејствује, од њене организације и попуњености борбеним средствима, од карактера одбране непријатеља и јачине његових снага.

Ако од дејствује на важном правцу, од кога зависи успјешно дејство корпуса или армије у чијем саставу дејствује, онда се, начелно, ојачава као и у нормалним условима, или бар приближно. Но, с обзиром на организацију и формацијску борбена средства стрељачке дивизије као здружене јединице, она ће бити у стању да у многим ситуацијама успјешно рјешава борбене задатке властитим снагама, без ојачања.

При нападу у планинама, гдје у највећој мјери долази до изражаја дејство по одвојеним правцима, дивизију треба ојачавати, било да дејствује самостално — на одвојеном правцу, било на правцу главног удара корпуса — својим главним снагама или у цјелини, тим прије што се, и при нападу у нормалним условима, врши концентрација већине снага и средстава на малој ширини фронта на правцу главног удара ради пробоја непријатељске одбране, стварања отворених бокова и окружења. Међутим, стрељачка дивизија, при нападу на одвојеном правцу, а у оперативној вези са главним снагама, може и сопственим средствима или са минималним ојачањима да пробије непријатељску одбрану и да обезбједи окружење и уништење браниоачких отпорних тачака и чворова одбране, ако концентрише своје снаге на малој ширини фронта.

Карактер планинског земљишта, у првом реду, утиче на примјену борбене технике, па према томе и на врсту и количину ојачања које треба придавати стрељачкој дивизији. С обзиром на обиље мртвих и заклоњених пространа, као и на велику оскудицу у комуникацијама на планинском земљишту, појављује се нарочита потреба за ојачањем у артиљерији (хаубичким и минобацачким јединицама) и инжињерији. Комбинација убацице и положене, уздужне и фланкирне ватре на планинском земљишту даће најбоље резултате. Осим тога, непосредно гађање при заузимању појединих висова, тучењу непријатељских ватрених тачака, ДЗОТ-ова и слично, у планинама има огроман значај.

Према нашим „Пешадиским борбеним правилима, други део“ стрељачки батаљон нормалног састава и попуњености начелно напада на непријатељску позициону одбрану на ширини фронта око 700 м, а зависно од задатка, карактера земљишта, средстава ојачања, карактера непријатељске одбране и отпора његових снага, фронт напада може бити шири илиужи. Ако би се то узело као основа за прорачун, онда би ширина фронта напада од непријатељску позициону одбрану на маневарском земљишту износила 2—5 км (у зависности од броја батаљона у првој линији борбеног поретка). Али, пошто се напад у планинама углавном води по одвојеним правцима, и то првенствено дуж оних гдје је могућа употреба свих родова

војске којима се располаже и гдје земљиште највише обезбјеђује садејство међу њима, онда је природно да се и одбрана у планинама организује по правцима. При томе се неприступачни или мање доступни дјелови земљишта у међупросторима посједају по систему самосталних водних и четних отпорних тачака, запречавају, контролишу засједама, патролама, итд. То омогућава да се и мањим снагама организује одбрана на широком фронту.

Одбрана праваца који воде дуж комуникација, долина ријека, висоравни и пребена, чија ширина и карактер дозвољавају употребу свих родова војске, особито ако такви правци имају оперативан значај или омогућавају излазак на правац оперативног значаја, нормално се организује по типу „позиционе одбране у нормалним условима“, а често и као „јакко утврђена позициона одбрана“. Кад све то имамо у виду, можемо одредити приближне границе у којима се креће ширина фронта сд у нападу на планинском земљишту. Ако сд у цјелини наступа у саставу ск или армије на правцу главног удара (који се нормално поклапа са оперативним правцем), на организовану позициону одбрану, онда њена ширина фронта напада може бити 2—5 км, као и у нормалним условима. Међутим, ако сд наступа главним снагама на правцу главног удара ск или армије, ако се ослања на правац главног удара — гдје може развити добар дио својих снага и својим дејством директно утицати на успјех на главном правцу ск (армије) — или ако самостално дејствује на одвојеном правцу који има само тактичко значење, ширина фронта напада биће различита — од 5—20 км. Према томе, граница у којима се креће ширина фронта напада сд на планинском земљишту, у различитим условима, износи 2—20 км.

Напријед наведене околности имају утицаја и на дубину задатака сд при нападу на планинском земљишту, а особито ако дивизија дејствује на правцу главног удара корпуса (армије) и на организовану позициону одбрану. Но, потребно је напоменути да дубина задатака редовито зависи и од рељефа земљишта. Нормално је да дневни, а често пута и ближи задатак сд обухвати једну топографску цјелину земљишта, те је, због тога (због рељефа), потребно подешавати ширину фронта и одређивати ојачања која сд треба да добије за извршење задатка.

Избор правца главног и помоћног удара

Избор правца главног удара уопште, па и у нападу на планинском земљишту, претставља најважнији дио одлуке команданта.

С обзиром на то да је фронт напада сд на планинском земљишту обично много шири него у нормалним условима, као и на то да се напад на планинском земљишту изводи по правцима — правац главног и помоћног (једног или двају) удара много је изразитији него у нападу у нормалним условима. Осим тога, избор правца главног и помоћног удара има много већи, управо одлучујући значај за успјех, него, на примјер, када се напада у нормалним условима на 2—3 км ширине, због великих тешкоћа око прегрупације снага у циљу преношења тежишта на нови правац, ако дотадањи правац није био добро изабран. У том случају требало би радити рокадне путеве ради прегрупације (ако раније нису израђени), а с обзиром на ширину фронта изгубити дуго времена за саму прегрупацију и, на концу, вршити сложене радње за посједање и организацију полазног положаја,

организацију садејства и др., што све даје непријатељу могућност да предузме потребне противмјере (уређење и преуређење положаја, пребацивање и постављање својих резерви на подесна мјеста за противнападе, итд.).

Правац главног удара на планинском земљишту врло често, па чак и редовно, бира се баш на оном мјесту гдје је непријатељ најбоље организовао одбрану, тј. дуж комуникације, дуж шире долине или гребена, а како ће се пробити бар главни положај непријатеља на изабраном правцу и омогућити ломљење његове одбране по цјелој дубини зависи од форме маневра. Ако се у планини изабере правац главног удара, на примјер, дуж пута или неке долине, то не значи да се одбрана обавезно мора пробијати фронталним ударом и наступати по оси правца главног удара. У овом случају боље би било да се непријатељ нападне дјелом снага на слабије посједнутом положају — лијево и десно од осе правца главног удара — са циљем да се заузму висови и гребени који надвишавају пут или долину, а затим, ударом са фронта, да се разбију главне браниоачеве снаге и обезбједи наступање у позадину његовог борбеног поретка.

Помоћни удар има важан значај у планинама. Дејством на помоћном правцу привлачи се дио непријатељских резерви и сопственим групама на главном правцу олакшава пробој одбране на сву дубину. Сем тога, у вези са главним, помоћни удар доприноси дробљењу непријатељског борбеног поретка, а често пута, ако се правци удара састају на важном раскршћу у позадини непријатеља (чему увијек треба тежити), доводи до окружења његових снага и његовог уништења или заробљавања.

Поред правца главног и помоћног удара у планини се може користити још низ споредних правца, који са главним и помоћним правцем имају само тактичку везу. Дејство на тим правцима изводи се на исти начин као и на главном и помоћном правцу, са циљем да се униште снаге које их бране.

Борбени поредак

Почетни — основни борбени поредак за напад у планинама има огроман значај, с обзиром на тежину његове измјене у току боја и на могућности консолидације браниоца у току те измјене. Због тога, при постројавању борбеног поретка, првом ешелону треба поставити задатак да овлада положајима који претстављају топографску цјелину и да са њих обезбједи напад на други дио одбране који такође обухвата другу цјелину земљишта. То је основно правило којим се мора руководити команда при постројавању борбеног поретка. С обзиром на то и на остале конкретне услове ситуације, борбени поредак се може бити постројен на главном правцу у два, па и три ешелона, а некад и у једном ешелону са јачом или слабијом резервом. На примјер, ако дивизији претстоји савлађивање неколико гребена које је непријатељ посјео и организовао за одбрану, онда дивизију на главном правцу треба постројити у два па и три ешелона, а ако јој претстоји дејство главним снагама дуж уског гребена или уске долине, онда је корисније постројити борбени поредак у један ешелон и одредити јачу резерву. У првом случају (ако претстоји савлађивање неколико гребена), други ешелон, са наслонем на гребен који је заузео први ешелон и уз подршку његове ефикасне вишеспратне ватре, наступа и заузима други гребен или низ висова (кота); у другом случају, команданти стрелач-

ких пукова, који дејствују дуж неке долине или гребена, могу постројити борбени поредак својих пукова у више ешелона, јер се у пуку много лакше и брже може вршити измјена борбеног поретка и потхрањивати напад из дубине без застоја у наступању. Ако, пак, дивизија наступа дуж шире долине или гребена (планинске висоравни) на правцу главног удара ск или армије, гдје је одбрана непријатеља организована по типу позиционе одбране, онда се борбени поредак од формира као и у нормалним условима.

На коњу, треба имати у виду да јединице које дејствују по низу праваца (батаљони, ојачани батаљони, специјално организовани одред за дејство на некоме правцу, стр. пук) морају бити тако организоване и тако опремљене да могу самостално дејствовати један и више дана без директне везе са јединицама на другим правцима или главним снагама дивизије. Ради тога оне морају бити ојачане артиљеријом или минобацачима (према потреби и могућностима употребе артиљерије) и инжењерским дјеловима, а осим тога обезбјеђене довољним количинама инжењерских средстава (особито експлозива), средствима везе — углавном радиостаницама — неопходном комором и, евентуално, резервом хране на товарним преносним средствима, јер ће редовито такви правци бити употребљиви само за товарну стоку или носаче.

Артиљерија се, углавном, придаје јединицама на појединим правцима према могућностима њене примјене, а на главном правцу организује се ПАГ пука који ту дејствује, као и ДАГ, чији је задатак да дејствује на главном правцу. На сусједним ближњим правцима артиљерија остварује помоћ само маневром ватре.

ППТР, ПОЗ, као и тенковска резерва — ако су тенкови придати од и немају могућности да дејствују као тенкови НПП — увијек се организују у потребном обиму и употребљавају на оним правцима гдје се очекује противнапад непријатељских тенкова.

Организација полазног положаја за напад

И при нападу од нормалним условима поклања се велика пажња организацији и посједану полазног положаја. То је најобимнији посао припреме напада који се изводи почев од издавања коначне борбене заповјести команде од, па све до преласка дивизије у напад. Радови на уређењу полазног положаја некада почињу и прије доношења одлуке (на примјер, ако се на тим положајима налазе јединице у одбрани). При нападу дивизије у планинама организација полазног положаја има много већи значај. Треба имати у виду да ће, поред организације и уређења полазног положаја, увијек бити потребно да се изради или оспособи бар један пут за коришћење камиона и кола са источном запрегом, којим би се, до почетка напада, вршило снабдевање дивизије или снага бар на главном правцу, и да се уреди један рокадни пут за кретање јединица по фронту, у случају потребе за измјеном борбеног поретка, и за одржавање везе међу јединицама. Поред тога, треба да се уреди и израде командне осматрачнице и др. — што захтјева много више напора него у нормалним условима. Сви ти радови (поред копања траншеја и саобраћајница или израде закљона од камена и дрвета, ако је немогуће копати ровове) често ће се изводити на земљишту које нема готових путева или стаза за приступ.

Маскирање на полазном положају у већини случајева је олакшано потпуном или дјелимичном пошумљеношћу, коју треба брижљиво искористити у те сврхе. А ако земљиште није пошумљено, маскирање такође претставља један од врло важних задатака и заслужује озбиљну пажњу команде и штаба сд.

Према томе, за извршење многобројних радова у току припремног периода биће потребно да се ангажују све расположиве снаге, остављајући на положају, према ситуацији, најпотребнији дио за осигурање.

Организација садејства

Планинско земљиште, које обилује гребенима, долинама, кршом, потоцима и планинским рјечицама са стрмим бреговима, путевима, стазама или путевцима — које непријатељ посједа и брани — често онемогућује директан наслон јединица на једном правцу на јединицу другог правца, било то на полазном положају, било у дубини непријатељске одбране. Често пута поједини правци неће имати ни ватрене везе. Но, такође, треба имати у виду да се поједини правци у дубини одбране непријатеља могу састајати или пролазити један поред другог на извјесним мјестима, где се може остварити међусобно ватрено садејство или садејство и ватром и додиром. Полазећи од тога, јасно се види да организација садејства у нападу сд у планинама обухвата, прво, организацију садејства на сваком правцу посебно, и друго, организацију садејства међу појединим правцима, више или мање удаљеним један од другог.

Организација садејства по правцима између родова војске и унутар њих врши се на исти начин као и организација садејства у нормалним условима, а у циљу најлакшег постигнућа одређеног циља, као на примјер: заузимање батаљонског чвора одбране, или пробијање главног појаса одбране на одређеном правцу на сву дубину, прилагођавајући садејство конкретним условима.

Поред већ, мање-више, устаљених питања која се рјешавају приликом организације садејства, при нападу у планинама треба обратити много више пажње на обезбјеђење кретања и напредовања артиљерије и минобацача, да пјешадија не би остала без оне помоћи артиљериске ватре која јој се може пружити. При томе треба имати у виду да планинско земљиште, само по себи, обилује природним препрекама свих врста, и да ће непријатељ, користећи те предности, широко примјењивати запречавање, а при повлачењу рушити и закрчивати путеве које је изграђивао за своју употребу и који су већ постојали. Због тога ће у току борбе у дубини бити потребно да се поједине артиљериске јединице наслањају и везују за стрељачке јединице не само у смислу препотчињавања, већ и у погледу одређивања појединих дјелова пјешадије за обезбјеђење кретања и заштиту артиљерије од заосталих прикривених непријатељских дјелова. Инжињериски дјелови, који се нормално придају артиљерији, неће бити довољни за обезбјеђење њеног кретања и они ће бити у стању само да руководе радовима за то обезбјеђење. То исто важи и за тенкове, ако дејствују у саставу сд. Да би обезбједила несметани дотур и евакуацију у погледу комуникација, инжињерија мора, паралелно са наступањем пјешадије и тенкова (ако дејствују са пјешадијом), да прави оне путеве који су пред-

виђени приликом организације садејства или да оспособљава оне који већ постоје. То је основни задатак инжињерије при обезбјеђењу напада сл у планинама, а за те обимне послове дивизијску инжињерију треба ојачати додјеливањем пјешадије или радних јединица. При уређењу заузетих положаја (ако је предвиђено њихово утврђивање), инжињерија има много више посла него у нападу у нормалним условима.

Садејство између јединица на појединим правцима може се постићи: 1) енергичним дејством на свим правцима колико их има у даном случају, да би се развукле непријатељске резерве и обезбједило успјешније наступање тамо гдје треба да се постигне највећи успјех, и 2) обезбјеђењем ватрене помоћи. Тамо гдје се поједини правци у дубини непријатељске одбране примичу један другоме, садејство треба остварити ватром и покретом да би се заузеле поједине важне и од непријатеља посједнуте тачке и да би се извршило окружење непријатеља између праваца тамо гдје постоји могућност успјешног дејства са једног на други правац, или гдје се, према конфигурацији земљишта, правци састају. У томе случају треба установити: како ће трупе на појединим правцима и на којим тачкама садејствовати ватром или ватром и покретом и којим снагама; које снаге и са кога праваца треба да остану за уништење окруженог непријатеља међу правцима гдје се они састају; како треба да дејствују и у ком правцу колоне појединих праваца када се на одређеној тачки споје, итд.

Важно је напоменути да се потчињеним јединицама постављају задаци на читаву дубину коју треба да достигну, обухватајући једну топографску цјелину. Но, не искључује се разбијање задатка ниже јединице на ближи и коначни — следећи, баш из разлога што би, на примјер, једна топографска цјелина могла да буде недовољно дубока, тј. плитка за дневни задатак, те се у таквим случајевима могу давати ближи и следећи задаци. Ово важи за правац главног удара сл.

Вођење наступног боја

У нормалним условима напад на предњи крај начелно се изводи послије артиљериске припреме. Но, планинско земљиште, у много случајева, омогућава да се непријатељ изненади и да се напад успјешно изводи и без артиљериске припреме, поготово тамо гдје га непријатељ не очекује.

Артиљериска припрема изводи се само по важним објектима. На ширим долинама и гребенима, који су утврђени траншејним системом, она се врши као и у нормалним условима, а на ужим правцима концентрацијама ватре по отпорним тачкама. Дужина трајања артиљериске припреме зависи од карактера непријатељске одбране.

Још за време организације напада и посједања полазног положаја треба обратити нарочиту пажњу на избор ватрених положаја митраљеза и оруђа за непосредно гађање, да би се вршило успјешно дејство по непријатељским ватреним тачкама (особито оних које су намјењене за фланкирну и уздужну ватру). Склоп планинског земљишта омогућава организацију вишеспратне ватре, што је од необичне важности за обезбјеђење напада.

Организација јуришних група за освајање појединих добро утврђених висова, такође има огромно значење. Оне могу бити и без тенкова,

ако их нема, или ако земљиште не дозвољава њихову ефикасну примјену. Но, старјешина који формира јуришну групу за освајање утврђене отпорне тачке, приликом организације напада, дужан је да одреди јачину и састав групе (предвиђајући потребна средства ојачања; дио инжењерије са средствима за рашчишћавање и експлозивом и артиљериска оруђа), који ће најбоље одговарати карактеру самог објекта и његовом најлакшем заузимању. Ту је главно да се рационално искористе расположиве снаге и средства и тактичке предности дејства јуришне групе и да се обезбједи добро садејство претставника родова војске унутар група. Састав јуришне групе није и не треба да буде шаблонски, него да увјек одговара конкретним условима, тим прије што примјена јуришних група на планинском земљишту долази врло често до изражаја.

Приликом постројавања борбеног поретка и организације садејства, по истом принципу одређују се и снаге за заузимање појединих гребена и чворова одбране (у чијем саставу и дејствују јуришне групе); затим, начин њиховог дејства, ко ће с њима и у које вријеме садејствовати ватром, ватром и покретом, итд.

Под заштитом ватре својих митраљеза и оруђа за непосредно гађање, послје артиљериске припреме или ватреног удара по појединим отпорним тачкама, пјенадија креће напријед и заузима одређене положаје непријатељске одбране. При томе је потребно да се један дио митраљеза креће са предњим дјеловима пјешадије, како би јој, по заузимању појединих отпорних тачака, обезбједили даље кретање напријед, затим дејствовали по фланкирајућим оруђима непријатеља, обезбједили пребацивање осталог дјела митраљеза и оруђа за непосредно гађање и ватром помогли заузимање још незаузетих отпорних тачака са једне и друге стране (лијево и десно).

Као што смо раније напоменули, стрељачке јединице у планинама најчешће воде блиску борбу која се рјешава ватром аутомата, ручних бомби и других средстава блиске борбе, јер планинско земљиште дозвољава приближавање непријатељу на блиско отстојање. Из тих разлога умјешност коришћења услова земљишта, смјелост и дрскост свакога борца и старјешине, игра прворазредну улогу.

За вријеме борбе у дубини, послје пробоја предњег краја, тј. послје освајања првог низа отпорних тачака, иницијатива старјешина долази до пуног изражаја. У борби у планинама побеђује онај ко је иницијативнији и смјелији, јер природа и карактер земљишта пружају многобројне могућности за разбијање и уништење непријатеља. Но, иницијатива старјешина не смије се размимомлазити са основним задатком јединице. Она треба да се испољи у коришћењу постојећих предности које се у току борбе могу много више и боље користити на планинском него на маневарском земљишту, да би се омогућило достигнуће раније одређеног циља јединице. Но, без одобрења и сагласности претпостављеног старјешине, потчињени не смије да се поведе за евентуалним повољним могућностима дејства, које би га отстраниле од циља који му је постављен.

Пошто разбије непријатеља пред собом, јединица — сходно свом задатку — треба да се брзо креће напријед са циљем да избије у његову позадину, заузме положаје који му онемогућавају маневар резерви по фронту

или извлачење угрожених дјелова, и да садејствује при његовом окружењу и уништењу. Ово особито важи за јединице које врше обухват или обилазак.

Сваки важан заузети положај, при даљем кретању напријед, треба утврдити макар и слабијим снагама. Поред важности коју има утврђивање заузетих положаја за одбијање противнапада непријатељских резерви из дубине, оно има велику важност и за уништење разбијених дјелова који се могу врло вјешто прикривати, јер им то омогућава карактер земљишта. У повољном моменту они се могу појавити, посјести и бранити већ једном заузете положаје, кочити даље напредовање, снабдјевање и евакуацију и присилити нападача да поново напада и заузима положаје, а то знатно успорава темпо наступања и дозвољава браниоцу да консолидује своје снаге. У Петој офанзиви, приликом нашег пробоја, било је много случајева да су се обезглављене непријатељске групе, од одељења до чете, губећи везу са својом главнином, прикривале ван путева и стаза и у повољном моменту појављивале у нашој позадини на већ једном заузетим важним положајима.

У наступању дуж пута или долине треба се брзо кретати напријед и набацивати непријатеља на беспутно земљиште лијево и десно, да би му успорили отступање, присилили га да остави своје теже наоружање и резерве муниције и да би га на тај начин најлакше довели у положај за уништење или заробљавање. Ради тога ватра артиљерије и митраљеза треба да буде организована по дубини (дуж пута, долине, пребена). То ће присилити непријатеља да се склања у страну, а тиме истовремено омогућити брзо кретање нападача.

Заузимањем топографски јаким висова и тјеснаца планинско земљиште омогућава да мање снаге нападача, све до доласка других ешелона, могу држати у окружењу и јаче снаге непријатеља, чиме се ослобађа већина снага за даље продужење напада.

Често пута и мањи ваздушни десант, бачен на важно раскршће, вис или тјеснац, може одиграти огромну улогу у спречавању отступања непријатеља, ометању маневра његове резерве по фронту, спречавању противнапада, као и у садејству са својим трупима при окружењу. Од избора мјеста и момента за спуштање десанта и правилне организације садејства са јединицама које наступају зависи не само успјех ваздушног десанта, већ, врло често, и крајњи успјех.

За све вријеме наступања пјешадије и тенкова (ако дејствују као НПП), инжињерија и дјелови који су одређени за рад морају уређивати путеве за кретање артиљерије, дотур материјалних потреба и евакуацију рањеника, заробљеног материјала и друго.

Важно је напоменути да се и у планинама, у циљу изненађења, заузимања појединих дјелова непријатељске одбране и стварања повољних услова за дејство идућег дана, на том или другом правцу (привлачећи на себе резерве браниоца) — може изводити ноћни напад комплетним већим јединицама или њиховим дјеловима, и то често пута са великим успјехом. То потврђују многи примјери ноћних дејстава мањих и већих јединица у току нашег Народноослободилачког рата, како у равницама и насељеним мјестима, тако и у планинама. И у томе наш руководећи кадар има врло ве-

лико искуство, које, као корисно, треба цјенити, изучавати, и, у случају потребе, примјењивати гдје год буду за то постојали услови.

Специфичности командовања сд на планинском земљишту

Особености командовања у планинама изазивају: знатно већа ширина напада него у нормалним условима, испресјечаност земљишта која раздваја поједине наступне правце и велике тешкоће у осматрању са осматрачнице команданта сд не само свих праваца, већ и самог правца главног удара на већој дубини, услјед висинских разлика и покривености земљишта (чак и на полазном положају). Директан и брз утицај команданта на ток боја у планини није могућ, сем на правцу главног удара, зато што командант није у могућности да одмах цјени промјењену ситуацију на основу личног увида, тј. непосредно, већ на основу извјештаја (усмених или писмених) који често пута не дају вјерну слику догађаја или зато што много закашњавају у односу на стварне догађаје, или, најзад, због тога што и средства везе могу да откажу (премјештање КМ, сметње које планински услови чине радиовези, спорост кретања покретних средстава везе). Зато приликом организације напада треба предузети потребне мјере и све то имати у виду да би се обезбједило што успјешније командовање.

Тачно одређени и јасно постављени задаци потчињеним, придатим и подржавајућим јединицама приликом организације садејства, претстављају један од основних услова за успјешно командовање, а то треба да буде резултат брижљиве процјене ситуације, у првом реду земљишта и распореда непријатеља на њему.

Самосталност и иницијатива старјешина свих степена играју прворазредну улогу у борби на планинском земљишту, јер ће јединице врло често дејствовати самостално, без директног наслона на сусједи и без добре, брзе и непосредне везе са претпостављеним старјешинама. Зато, у таквим случајевима, старјешине не смију очекивати ново наређење или допуну наређења при измјени ситуације. Напротив, сваки старјешина, смјело примајући на себе одговорност, треба брзо да доноси одлуку и да енергично дејствује, водећи рачуна да не отступи од основног циља претпостављеног, или да својим дејством, на основу самосталне одлуке, не умањи улогу своје јединице у склопу општег задатка. Да се то не би десило, сваки старјешина мора добро да познаје и правилно схвати задатак више јединице и да у свакој ситуацији правилно оцјени своје мјесто и улогу у том задатку. Управо, одатле треба и полазити при доношењу самосталних одлука у току боја. Зато је препоручљиво да све старјешине знају идеју и одлуку команданта који руководи бојем. Често ће бити довољно да старјешине знају одлуку за два степена више (командант батаљона одлуку команданта дивизије, а командир чете одлуку команданта пука).

Једна од основних слабости старјешинског кадра бивше Хитлерове армије у борби у планинама била је њихова несамосталност и дезоријентација чим изгубе везу са претпостављеним. Њихови дјелови, иако су продужавали борбу, нијесу је водили ни приближно са оним ефектом као онда када су били у вези са претпостављеним и сусједима. Напротив, самосталност и перспективност борбе наших старјешина и бораца у Народноослободилачком рату могу служити као примјер и узор не само за борбе у нор-

малним приликама, него још и више у борби у планинама. Та одлика наших старјешина и бораца била је један од важних услова наших побједа и успјеха у борби. Зато основни задатак припреме старјешинског кадра у мирно доба треба да буде навикавање на самосталан рад и смјело управљање својим јединицама.

Командовање сд у току боја остварује се преко широко развијене мреже КМ и КО команде сд, потчињених, придатих и подржавајућих јединица, међусобно повезаних свим видовима и средствима везе.

На планинском земљишту, услјед ширине фронта у нападу, а ради ефикаснијег утицаја на ток борбе, команда сд може и треба да има једну основну (на правцу главног удара) и једну, а некад и двије помоћне (на помоћним — одвојеним правцима) КО.

Премјештање командних мјеста и командантских осматрачница треба вршити тачно по раније одређеној и потчињенима добро познатој оси премјештања. Ако би ипак, дошло до промјене осе премјештања, онда о томе треба благовремено обавјестити претпостављеног и потчињене, да не би без потребе лутали органи покретних средстава везе (што би могло имати лоших последица).

Премјештање КО треба вршити често и одмах по заузимању гребена или виси који обезбјеђује даље успјешно праћење тока боја. При премјештању КО и КМ увјек се треба руководити правилом да се не смије прекинути осматрање и веза са претпостављеним и потчињеним. Зато резерва везе, првенствено радиосредстава, треба да обезбједи рад на старој КО (КМ) све дотле док се не успостави веза на новој КО (КМ).

У току боја радиовеза је основно, а често и једино средство везе, услјед спорости кретања покретних средстава везе и великог расхода жичне везе који изазива велика ширина фронта и конфигурација терена. Поред тога, сигнални знаци — разнобојни дим, ракете и радиосигнали — имају велики значај у току борбе у планинама.

У спровођењу командовања у планинама официри за везу играју врло важну улогу. Они се упућују од сд ка стрелачким луковима у циљу директног преношења воље команде дивизије на потчињене и за усмено обавјештење о ситуацији код потчињених команди. Они треба да се крећу на коњима или моторним возилима, ако путеви дозвољавају, а зими на скијама. Није препоручљиво да се командант дивизије удаљава и дуже времена задржава ван своје осматрачнице, јер то може имати негативних последица због прекида директне везе са потчињеним и претпостављеним старјешинама.

Нека питања материјално-техничког обезбјеђења

Материјално-техничко обезбјеђење и радње које су са тим у вези претстављају најтежи проблем при организацији и вођењу наступног боја сд на планинском земљишту. У том погледу **може бити изузетак ако, на примјер**, сд дејствује на правцу главног удара ск или армије у цјелини, јер је такав правац, сам по себи, редовито доступан за транспорт и свакако има добру комуникацију. Но и овдје има тешкоћа при снабдјевању, на примјер, кад се дивизија налази у другом ешелону, јер се тим правцем креће цјелокупна борбена техника корпуса (армије) и њихови материјални органи.

Материјално обезбјеђење дивизије на полазном положају траје много дуже, зато што транспортна средства дивизије користе обично само један, редовито уски пут, способан за кретање возила само у једном правцу, и што је дубина позадинског рејона много већа, а брзина кретања транспортних средстава много спорија услед пењања и спуштања. Поред тога, ширина фронта и удаљеност јединица, намјењених за дејство на одвојеним правцима, повећавају дужину трајања снабдјевања од на полазном положају. Често пута снабдјевање јединица на полазним положајима на одвојеним правцима вршиће се само товарним преносом све догле, док се не изradi колски пут (ако је уопште предвиђен за израду).

Због веома слабе насељености планинских предјела и њиховог сиромаштва — пасивности, могућности коришћења мјесних средстава су минималне. Истина је да се може наћи нешто сточне хране, првенствено сијена, а од људске хране само меса, ако су ти крајеви сточарски и ако их непријатељ није опустошио. У предјелима гдје нема насеља, транспорт из позадине постаје много обимнији и снабдјевање сложеније.

Маневар материјалних средстава у току боја могућ је само по јединицама унутар једног правца, док међу правцима уопште не долази у обзир. Изузетка може бити тамо гдје постоје од непријатеља израђени рокадни путеви. Зато обезбјеђење сваког правца — још од почетка напада — материјалним средствима, потребним на сву дубину задатка, као и преносним средствима за праћење јединица у току боја, мора бити потпуно.

Снабдјевање муницијом јединица на појединим одвојеним правцима такође претставља велику тешкоћу, нарочито онда када борба, услед дубине задатка, треба да траје дуже времена, а исто тако и снабдјевање сточном храном биће веома тешко ако су рејони ненасељени, или ако је непријатељ, при повлачењу, уништио њине залихе. Обезбјеђење људском храном много је једноставније.

Из наведених разлога материјално-техничко обезбјеђење у нападу од на планинском земљишту захтјева:

— брижљиву припрему, организацију и остварење снабдјевања под непосредним надзором и руководством команде од;

— крајњу штедњу муниције у току борбе;

— коришћење свих начина преноса које планински услови захтјевају, као: транспорт на камионима, сточној запрези, товарној стоци, преносу помоћу људства и, ако постоје могућности, снабдјевање помоћу транспортне авијације. Транспортна авијација може веома корисно да послужи за снабдјевање јединица на одвојеним правцима као и оних предњих дјелова до којих не могу достићи транспортна средства дивизије (због теже проходности или зато што непријатељ угрожава правац којим је могућ дотур).

Закључак

Планинско земљиште у цјелини (средње и ниже) постаје све комуникативније и доступније за савремену борбену технику. На средњем и нижем планинском земљишту за стрељачку дивизију има врло мало тешко доступних или недоступних рејона.

Напад у планинама изводи се по правцима и на широком фронту.

Стрелачка дивизија, као здружена јединица, способна је да у многим ситуацијама, својим формациским средствима, без ојачања рјешава поједине задатке у планини. Зависно од њеног мјеста у борбеном поретку ск (армије), карактера одбране непријатеља и земљишта, као и средстава ојачања којима располаже ск (армија), она се може ојачати свим родовима војске, а често, искључиво за њен рачун, може дејствовати и нека авио-јединица. За њено ојачање у првом реду долазе у обзир хаубичка артиљерија, минобацачи и инжењерске јединице.

Ширина фронта сд у нападу на планинском земљишту може бити од 2—20 км, а понекад и више. Ово зависи од мјеста дивизије у борбеном поретку више јединице, њене попуњености, карактера земљишта, карактера одбране и снага браниоца.

Правци главног и помоћног удара у планинама много су изразитији него у нормалним условима, због ширине фронта напада и карактера (рељефа) земљишта. У планинама могу постојати два помоћна правца удара, а сем њих и још неколико правца на којима дејствују јединице различите јачине — од чете до пука. Пошто је промјена правца главног удара у току боја врло тешка и сложена, његов избор мора бити резултат доброг познавања земљишта, одбране, распореда и квалитета снага браниоца на појединим правцима.

Борбени поредак сд може бити у једном, два, па чак и три ешелона. Почетни борбени поредак при дејству дуж уског правца (долине или гробена) или преко широког гробена игра важну улогу и у таквим условима дивизија треба да буде постројена у један ешелон са резервом, а пукови ешелонирани у више ешелона. Са овим се обезбјеђује брза и лака измјена борбених поредака и потхрањивање напада из дубине без застоја. При дејству дуж шире долине, гробена или висоравни долази у обзир ешелонирање дивизије у више ешелона.

При организацији полазног положаја особиту пажњу треба посветити изради путева, оних који из дубине воде ка фронту — због снабдјевања, и рокадних — због маневра по фронту и везе са јединицама.

Организација садејства међу правцима и унутар правца много је тежа на планинском земљишту него у нормалним условима. Тежина савлађивања земљишта — препрека, спуштања и пењања, захтјева потпуну повезаност пјешадије са артиљеријом и тенковима. Препотчињавање артиљерије и тенкова стрелачким јединицама долази до пуног изражаја, особито ако дивизија дејствује дуж неколико узких правца.

Обухват је основни вид маневра стрелачке дивизије у планинама, а често је то и обилазак. Успјех у нападу на планинском земљишту зависи од иницијативе, дрскости, смјелости и умјешности коришћења многобројних и разноврсних услова које оно пружа. Самосталност и иницијатива свих старјешина долазе до пуног изражаја у условима борбе на планинском земљишту.

Радиовеза је основно, а често и једино средство помоћу којег се остварује командовање на цијелој ширини фронта.

Снабдјевање материјалним и техничким потребама у току боја претставља врло сложено радњу. Зато је потребно обезбједити јединице свима потребама на свим правцима док се налазе на полазним положајима, с тим да се муниција штеди до највише мјере.